

המגילה

תוואר זה הנקנו מוצאים בדרך כלל בתקופת האמוראים והשתמשו בו גם כלפי אישים מרכזיים מתקופות התנ"ך, כגון: אברהם אבינו, יהושע בן נון, אלעזר הכהן, עלי הכהן.

דברי הספר:

מקובל בעולם התורני, שהתוואר גדול הדור" מכובן לגדול בתורה. הגדרה זו אפשר להבין בעקיפין מדברי רשי' ב"ט פ"ד, ב', האומר על רבנן שמעון בן גמליאל ורבי יתושע בן קרחא, שהיו יושבים על הספסלים: "ורבנן טובא בהדיינו אלא שנייהם גדולי הדור", וכן משתמע גם מדברי התוספות, ברכות ל"א, ב' דינה מורה. אולם במשמעות אין אנו מוצאים לא ברשי' ולא ביתר המפרשים הסבר מלא על התוואר גדול הדור. במסכת סוטה י"ב, א', על החוואר גדול הדור מסביר רשי' את השפעתו של עמרם בתודר גדול הדור, שתיו הכל נשמעין לדבריו, אבל 'לעزم המושג אין שום הסבר במפרשי השיס.

האומרת: תננו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד-חכם, לא מצא בת תלמיד-חכם ישא בת גдолוי הדור' וכו', יוצא שגדולי הדור אינם תלמידי חכמים והם בדרוגה נמוכה אחרי תלמיד-חכם, ושם מפרש רשי את חשיבתם של גдолוי הדור שהם «אנשי מעשה וצדיקים», ולכן באים בתמורה מיד אחרי התלמידי-חכמים. גם מקורות הירושלמיים והמדרש יוצאים שהתואר גדוֹל הדור אינו מגדיר תלמידי-חכמים ואדרבה קלמיר-חכם וגדוֹל הדור מהווים למעשה

השם רבי נחונייא חנדוין נמצוא פעמי אחד בתרמוד ואילו השם רבי נחונייא בן הנקנה נזכר יותר מפעם אחת בביבלי.

רבי נחונייא «הגדול» (שהוא «בן הקנה») מטר מקצת מדותיו לכל תלמידיו ששאלו אותו ומקצת מדותיו מטר לרבי עקיבא ששאל אותו (מגילה כ"ה, א).

ה. גם רבי יהודת הנשיה נקרא ב晦ואר
—
בדבאה: מפסיק בGESCHÄFT אנה לעילא מרבי רבבה
(חולין ני"א א'); ולא נגירא ליה לאותו תלמיד
ששים את רבבי רבבה (שם ני"ז, א'). ויש להניחס
בזהירות שם הכהונה «לנשיה» ולא למזרד
הגדול». וכן פירשטי: רבי יהודת הנשיה
(שם ני"א א'); שהיה משמש את הנשיה
(שם ני"ז, א').

8. על סמך הביטויים התלמודיים: «על גזולה» (עירובין נ"ה, א'); «מה לנשיה ודין שכון גזולתו גרמה להן» (סנהדרין ס"ו, א'); «כל הבורוח מן המולה, מולה מחזרת אחריו» (עירובין י"ג ב') שפירושו מעמוד של כבוד ומחארת געשה המשוג גזולה, במקותה מאחרות למוואר כבורו: «וכן השיבו מורי הבון גזולה הקצין (שווית הרדי קולון, צ"ה). כדי לציין שעת זברוי הברית «וקטן שלא כלו לו חרשיו הרי הוא מבלי עולם» מפרש הירושלמי: זה תלמיד חכם המבعت ברובתו (סוטה כ"ב, א') ואילו הירושלמי מפרש זה שהוא גדוֹג בתרורה שלא בפירקו ומבוה גדוֹלים ממנו (שם פ"ג ב').

9. התואר גדוֹל היה גם צמוד לזכות לומדים של מקומות או איזור מסוים. בתלמידו הנקנו מודעים: גדוֹלי גָּלִיל ובדודש: מעשה שבאו לידי ציפוריו כתבים רעים מן המלכות (במ"ר ספ"ג, 2).

גָדוֹל הַדָּוָר – גָדוֹלֵי הַדָּוָר

הגדרת המאור ומקרוו:

אישיות מרכזית רבת המעש וההשכלה. עסקן צבורי ומנהיג מדיני. גודלי הדור — אנשי מעשה וצדיקים (רשויות מוסחים מ'ט, ב').

באה לידי בטוי בתوارיות חכמים גדור
ליס ודרשנין גדולים.

וاثת ווער, התואר גדור הדור הוא
מוגבל מאד, הוואיל וגדורתו מצטמצמת
רק לדור בו חי הנדור המדובר, ונשאלת
השאלה האם אפשר לתואר בתואר מוגבל
כמה את גדולי התורה, אשר לאור תורתם
הלו כ'ל הדורות ומימיהם אנו שותים עד
היום?

האם מותר להנמייך קומתם הרו'י
חנית של חכמים הרואים, הודות לתורתם
הנצחית, להקרא בתואר "גדולי עולם"
(ראה ערכו), ולהכנים במסגרת מצומצ'
צמת ומוגבלת? האם תואר כזה לתואר
כבד יחשב?

ואם המדבר על תואר גדור הדור
בमובן המצומצם של המלה למה זכו רק
מספר מסוימים של חכמי התורה להקרא
בתואר גדור הדור, בו בזמן שבכל דור
ודור היו גדולים ומצוינים של אותו
דור, דור דור ומנהיגיו, ולמה לא תוארו
גם יתר מנהיגי הדורות בתואר "גדול
הדור"?

כਮוצאה מכל הניל הנבו באים לידי
הנחה, שתואר הכבוד גדור הדור קשור
בעיקר בעסקנות צבורית-מדינית, שאמורא
פלוני אלמוני עסק בדורו, ומכאן הדרי
גשה גדור הדור או גדולי הדור, הוואיל
והפעולה הייתה מוגבלת לדור מסוים ותו
לא. ומכאן גם התשובה למה רק מספר
מספרים של חכמי התורה נקרו בתואר
זה ולא יותר, הוואיל ולא כל החכמים
עסקו בשטח צבורית-מדיני.

הנחתנו זו מתקבלת על הדעת ומס'
תיעת באסמכחות דלקמן:
א) מהרש"א בקדושים ליב. א' מס' 1
ביר דברי הגמרא "אברהם אבינו גדור

שני עולמות נפרדים. וכך מוסר לנו
המדרש בשמו של אלישע בן אבואה:
אבואה אבי מגולי הדור וכשבא למולנו
קרא לכל גדולי ירושלים וקרא לכל גדולי
הדור וקרא לרבי אליעזר ולרבי יהושע
עמהן וכשאכלו ושחו שרון, אילין אמרין
מוזמוריין ואילין אמרין אלפטרין (שייד
רות מיסודות על פי א"ב). אמר רבי
אליעזר לרבי יהושע: אילין עסקין בדיד
הו', ואנן לית און עסקין בדידן? ותהי
חילו בתורה ומון התורה לנביאים ומון
הנבאים לכטוביים וכו' (קה"ר פ"ז, י"ח,
על הפסוק "טוב אחרית דבר").

ובירושלמי הנסח קצר אחר אבל גם
כון מאלף: אבואה אבא מגולי ירושלים
היה, ביום שבא לモהליini קרא לכל
גדולי ירושלים והושיבן בבית אחד,
ולרבי אליעזר לרבי יהושע בבית אחד,
מן דאכליין ושתאין, שריין מטפחין ומרקין
דין. אמר רבי אליעזר לרבי יהושע: עד
דאינו עסיקין בדידתו נעסוק אנו בדידן
וכו' (ירוש' חנינה פ"ב, ה"א). מזה הנקנו
רואים שגדולי ירושלים, או גדולי הדור,
וגדולי התורה, ר' אליעזר לרבי יהושע,
היו באותה התקופה שני עולמות
נפרדים יא.

גם מתגדרתו של יהודה בן דוד
תאי, אחד מחכמי התורה הקדמוןין,
האומר: תמהני על שני גדולי הדור
שמעיה ואבטlion, שהן חכמים גדולים
ודרשנין גדולים, ולא אמרו להם לישי
ראל חנינה דוחה את השבת וכו' (פסחים
ע', ב') המפרידה בין גדולי הדור ובין
הchodairim "חכמים גדולים" ודרשנין
גדולים, אפשר לראות שתואר זה אינו
קשר במישרין בגודלה בחורה, כי
גודלם בתורה של שמעיה ואבטlion

ברור שככל כלל יש גם יוצאים מן הכלל, גם במקרה דנן נפגש ביזוצאים מן הכלל, אולם דווקא דבר זה מחזק וմבטס את הכלל בולו.

הבה נבחן את דברינו לאור הנתנו זו.

א) אברהם (אביינו) גדול הדור היה (קידושין ל'ב, ב'). יחד עם האמונה באחדות הבורא, שליטה הכריזו אברהם אביינו, ומלך את הקדוש ברוך הוא על השמים ועל הארץ, היה אברהם גם איש מדיני-ציבורי ממדרגה ראשונה «וכל מלכי מורה ומערב משכימים לסתחו» (ב"ב ט"ז, ב'). לשתחתת הגדול שעתה אברהם אביינו ביום הגמל את יצחק בראשית כ"א, ח'), הלך ווימן כל גודלי הדור ושרה אמנו זימנה את נשותיהם וכיו' (ב"מ פ"ז, א'). אמר רבי יהודה בר סימון: «משתה גдолין» — משתה גדולים, עוג וכל גדולים עמו היו שם וכיו'. ואמר רבי יהושע בן מנחמה: אותן ס"ב מל' כים ומשניהם שהרג יהושע כולם היו במשתה של אברהם אביינו (ב"ד נ"ג, י"ד). לפי דברי רשי המוכרים מעלה, היו בסעודת זו גדולי הדור: שם ועבר ואבימלך ^טא.

אברהם היה פעיל בשטח המדייני וכרת בריתות שלום עם עמים שונים. אחיו אשכול ואחיו עניר היו בעלי ברית אברהם (בראשית י"ד, י"ג), עם אבימלך כרת ברית בברא שבע ושם נשבעו שניהם (שם כ"א, ל"א — ל"ב). בשטח זה הייתה אברהם נזול הדוב.

ב) עמרם בן קחת בן לוי נקרא גדור הדור (סוטה י'ב, א'), הוואיל ופיעולתו בימי גוירות פרעה, שגורע שכל הבן

הדור היה" ואומר: הינו נשיא שכותב
בו: "נשיא אללים אתה בתוכנו".
הסביר זה בא לתרץ לנו איך אפשר
להגיד על אברהם אבינו "גדול הדור
היה", בו בזמן שהוא האב הראשון של
אומתנו לכל הדורות, והוא זוכים ומקבלים
טובה בזכות זו שעמד בכל נסיוונתיו,
לפייך קראו התנא אבינו (תוירט אבות
פיה, ג'). אכן פירוש מהרש"א שהמדו-
בר כאן בגדולה צבורית-מודינית, הינו
ונשיא?

ב) נוסף על האישים התנכירים וה-
תנאים, כל האמוראים שנקראו בתואר
גדול הדוד הם אמוראי ארץ ישראל,
דבר זה מאמת את הנחתנו שגדול הדוד
הכוונה לשטח מדיני-ציבורי, שטח מאד
חשוב ורגיש רק בארץ ישראל, בימים
שהשליטון העוין הוצר את צעדי העם היוי-
שב בציון, מאידך בבבל לא היה מקום
לעסונות מדינית הוואיל והקבוץ היהודי
וכה לאבטונומיה רחבה בכל שטחי הדת
לא מובל מוגלים וללא ווושיט.

ג) גם התהואר גדול העולם וגודלי עולם (ראה ערך), מחזק את הנחתנו הניל. כי בשטח גדלות בתורה יש תואר מיוחד, גדול העולם, המתאים בהחלטת לדור תורמת המאיר לעם ישראל בכל שנות חיומו ולא רק בדור מסויים.

ד) מון המקורות הננו למדים, שתור
אר גדוֹל הדור או גדוֹל הדור נאמר גם
על שאינם יהודים. «אברהם זימן כל
גדוֹל הדור», הכוונה לאינם יהודים.
רשי אומרים: «גדוֹל הדור שם ועבר
זאבימלך», ואם זה תואר חורני איך
אפשר לתאר גויים בתואר חורני, הלא
לגוּיִם אין תורה? מכל הניל אפשר
להטיק שהנחתנו היא נכונת.

ראל וככש לא מלכים ומשניהם, בסך הכל ששים ושנים (במיר פכ'ג, ר). לכן רואה אותם ענן בן קרמי בתוור שני גדולי הדור.

ד) בעז בן שלמן משבט יהודה, שהיה מוקני בית לחם יהודיה ונכבדיה בימי שופט השופטים, תואר על ידי חכמיינו בתואר «גדול הדור» (רות רבה פ"ה, י; ילק"ש חריה).

לפי קבלת חכמיינו דל, בעז המוכבר בספר רות הוא אבצן מבית לחם, השופט העשירי בתקופת השופטים שפטו את ישראל לפני מלך בישראל, והווע שפט את ישראל אחרי יפתח הגלעדי, שבע שנים. ולפי תגדורת חז"ל היה צדיק ומעשו בספר רות מעדים על כך. עם כל זה אפשר לקבל גם כאן את ההנחה שהנחנו שתתואר «גדול הדור» שוכה לו הוא בשיטה מדיני-כלכלי ואינו מכון לגדולה בתורה.

ה) עלי, כהן גדול במקדש שילה, נקרא «גדול הדור» (תוספות ברכות לא' ב', ד"ה מורה), הוואיל והוא שפט את ישראל אחרי שמשון ארבעים שנה וטסל בחיים המדיניים-צבוריים של העם, עד ימי האחרונים שנגפו בני ישראל לפני הפלשתים ושני בניו מתו וארון אללה נפל בידי פלשתים. לדברי הנביא: «ויהי כהוכרו את ארון תאילתים ויסול מעל הכסא אחרנית بعد יד השער ותשבר מפרקתו וימת כי זקן האיש וכבד והוא שפט את ישראל ארבעים שנה» (ש"א ד, י"ח).

כשם עלי הכהן הרבה שילה ובאו להם לבן (ובחמים קי"ת, ב'). חכמיינו זיל תיארו את דוד המלך ואת דניאל בתואר שני «גדולי הדור» (מגילתא

הילוד היורה תשליכוהו», הייתה פעלת מדינית, כדי לחבל על ידי כך בגוי רותיו של פרעה, וכך מסופר בגמרא: כיון שגור פרעה הרשע «כל הבן הילוד היורה תשליכוהו» אמרו לשוא אלו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולם וגידשו את נשותיהן, אמרה לו בתו:ABA אבא, קשה גזירותך יותר משל פרעה, שפרעה לא גור אלא על הזכרים אתה גורת על הזכרים ועל הנקבות (שלא יולדו לא זכר ולא נקיבה), פרעה לא גור אלא בפועל הזה (שנולדים ומתים וחורים וחיים הן לעולם הבא — רשיי) ואתה בעולם הזה ולעולם הבא (שכיוון שאין נולדים אין באין לעולם הבא), פרעה הרשע ספק מתקימת גזירותו ספק אינה מתקימת, אתה צדיק בודאי שגוי רתך מתקימת שנאמר: «ותגוז אומר ויקם לך» (איוב כ"ב, כ"ח), עמד והחזר את אשתו, עמדו כולם והחיזרו את נשוי תיהן וכוכי (סוטה י"ב, א').

ג) יהושע בן נון משרת משה רבינו ואלעזר בן אהרן הכהן, נקרים שני גדולי הדור (סנהדרין מ"ג, ב') הוואיל ושניהם עסקו בשיטה מדיני-צבורי. יהושע בן נון ואלעזר הכהן היו ראשי העדה ומנהיגיה אחרי מות משה. שניהם השתתפו בחלוקת הארץ לשבטי בני יש"ר ראל. בחלוקת זו הוכר משה את אלעזר בראש ואת יהושע אחורי (במדבר ל"ב, כ"ח) וכן הוכרים הכתוב: «וала אשר נחלו בני ישראל בארץ כנען אשר נחלו אתם אלעזר הכהן ויהושע בני נון וראשי אבות המטות לבני ישראל» (יהושע י"ד, א'). יהושע היה ראש לכובשים (אס"ר ר' רבתה פ"א, ד'), הביא את עם ישראל לארץ כנען בעמדתו בראש צבאות יש-

קשה עם אויבי עמו וכפешע היה ביןו ובין המות, הצלהה להשיג את המטרה אליה שאת לרוּם את קרן יש"ר ראל בעולם כולם. וכך אמרו חכז"ל: אמר רבי אילעא בר יברכיה: אלמלא תפלו של דוד, היו כל ישראל מוכרי רבב (רבב הוא דבר מאוס) כגון חלב רשומן, ונדק בבדים ונמאסין ואין לך אדם מתעסק בהם אלא עני — רשיי), שנאמר: (תהלים ט' כ"א) "שיתה ד' מוי רעה להם" (תן להם מרות, לאוthon עניים, עשר, שייתו הגויים נוגאין בהן כבוד וידעו הגויים שהן אנווש ואינם אלהות, שאין כל הכבוד והגדולה שלהם — רשיי) (סוטה מ"ט, א').

דוד המלך בפועלותיו המדיניות-צבאי ריות הריס את כבודם עם ישראל בעיני עמי העולם בתמורה עם הרاوي לכבוד ומלכות ומשום כך תואר בפי חז"ל בתואר "גדול הדור".

ז) דניאל, חוות חזונות מבני יהודה אשר הביא נבוכדנאצ'r להיכלו מגילות יהודה, היה פעיל מאד בשיטה המדינית. דניאל סתר לנבוכדנאצ'r את חלומו המזר ובסגול זה מינה אותו לראש חכמי ארצו וכן פתר לו את חלום האילן ולב לשאצ'r פתר את הכתובות על קיר ההיכל שכחבה יד נסתה בלילה המשתה הגדול שעשה קודם מפלתו.

וכאשר הושלו חנניה מישאל ועורייה חבריו בכבשן האש, על שלא השתחוו לצלם נבוכדנאצ'r, לא נזכר מואמה על דניאל, ולפי דבריו חז"ל נשלה בשליחות מטעם המלך (סנהדרין צ"ג, א'), ככלمر שהמלך נבוכדנאצ'r שלחו מארצו באיזות שליחות, כי לא רצה שייענס כמו חבריו, כי חשבו וכבדו כאיש אלחים ולא היה

טו', א'). וכאן אפשר לקבוע בוחדות שהכוונה לשטח הצבורי-מדיני ולא לשטח המורה והחכמה.

ו) דוד המלך זכה שאצלו מצינו הבי טוי תחיה לעולם, "יחי המלך דוד לעולם" (מ"א א', ל"א). דבר זה מודגש גם בדברי חז"ל: אמר לו רבי לרבי חייא: לך לעין טב וקדש הלבנה ושלת לי סימן: "דוד מלך ישראל חי וקיים" (ר' ר' חייא), וגם בזהר נאמר: "דוד מלכא חי וקיים לעלם ולעלמי עליון וכו' איהי חי וקורדי" בה דיליה לחי העולמים (וינש ר' ר' ז) ותפלתו שבקש על עצמו: "אגורה באהlek עולמים" (זהלימים ס"א ה'), אזהה שייהיו דברי נאמרים בכתבי הכנסתות ובכתבי מדרי שות (שקלים פ"ב, ז') נתקימה, משום כך קשה להגדיר אישיות היה ונצחית כזו רק בתואר גدول הדור,/cailo פועל ועשה רק לדورو ולא יותר. וכן יש להבין תואר זה בהתאם להנתנו שהכוונה לצד המדיני-צבורי שדוד היה בות פעיל מאד.

דוד מינה שרי ישראל, שרי השבטים, שרי המחלקות המשרתים את המלך, שרי האלפים, שרי המאות ושרי כל רכוש ומקנה למלך ולבניו וגוי (דהייא כי, א'), וכן הראשונים ליד המלך (שם י"ח, י'). כל אלה הדברים מראים את המשטר הנפלא והסדר הנכון שדוד הנהיג בישראל, מתוך מטרה קבועה ומתוכננת מראש לעז שות מרכזו היהדות בעיר המלוכה אשר אליה יגמרו כל שבטי ישראל, ולהגדיל את שם ישראל בתורה עם ד', סגולה מכל העמים.

שאיפה זו עוררה קנות הגויים ורבות היו מלחמותיו של דוד לצרכייהם של ישראל (ויקיר פ"א, ד'), ואם כי נלחם

ב'), כי דברי חכמתם אלה לא היו רק לדורות אלא עד סוף כל הדורות. הגמרא מספרת: מעשה בכהן גדול אחד, שיצא מבית המקדש ביום הכהני רים אחרי העבודה, והלכו כל העם ללוותו, עברו שמעיה ואבטליון, הניח העם את הכהן הגדול והלכו אחריהם.^ט לסתות באו שמעיה ואבטליון להפרד מן הכהן הגדול, אמר להם: יבואו בני העם מים לשalom (לשון גנאי הוא, רמזו להם שהם גרים), אמרו לו: יבואו בני עממיין לשalom, העושים מעשה אהרן, שהיה רודף שלום, ואל יבא בן אהרן לשalom, שלא עשה מעשה אהרן, והונימנו הונאת דברים, והتورה אמרה: «לא תוננו איש את עמיתו» — אם היה בן גרים לא יאמר לו: זכור מעשה אבותיך (יומא ע"א, ב' ורש"י).

בספור זה משתקפת המתייחות ששרה
בין הרשות ובין המנהיגים התורניים של
אותו הדור. גם במאמרו של שמעיה:
אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות
ואל חמודע לרשות (אבות א', י'), אפשר
לראות משובה נצחת לכחן הגדול המו-
פי' בשם "הרשות", המתנגדת להשלטת
המורת בחify' העם.

יש לציין, ששמעה, מתוך קנהה לאמת
וצדקה, הוכיח את הסנהדרין על שהיו
נושאים פנים להורדים, שהיה או פקיד
בארץ הגליל תחת יוחנן הורקנוס ומרג
את חזקיה ומרעיו, בלי דרישת וחקירה,
על אשר הרים יד ברומיים. שמעיה התא-
נבה להם כי אשר יניחו היום ליצאת
נקוי שלא במשפט יהיה השפט להענישם
על כהה ויאבדם (קדמוניות ס"יד ס'), וכן
היה. בעלות הורדוס למלוכה הרג רבים
מהסנהדרין (ב"ב ג, ב'), אך לא שלח ידו

יכould have been done **before** **the** **rest** **of** **the** **people** **(****לפי דבריו**
המהרש"א שם**).**

בימי דריוש עלה דניאל לגודלה והיה בין שלשת השרים שנמננו על מדיניות מלכות פרט. המשרה הגבוהה הזאת העיירה קנהה בלב השרים על דניאל ויבקשו תחכולתה לעילן עליון, כי דניאל המרה את מצות המלך בזהו שהוא התפלל בכל יום לד', למראות החוק שהוצא שלא יב-קשה שום איש בקשה בכל מדינות המליכות במשך שלשים ימים, זולתי מהמלך לבודו, ולכן נגעש והושליך לגוב האריות, אבל ניצל בדרך נס ובמקומו הושלוכו מלשינויהם והם היו למאכל לשיני האריות. ברורו לכל כי הדבר אכן לא על עניין תורה וחכמה של דניאל, אלא על פעילותם המדינית בבל, ובשתה זה היה גדור הדור.

(ח) שמעיה ואבטליון — הראשון נשיא הטענהדרין בסוף תקופת החשمونאים במאה השנייה לפנוי החורבן ובן זוגו אב בית דין על ידו. שנייהם היו הזוג הרביעי שקבלו החורהה, שנים מפי שנים עד מפי שמעון הצדיק. שני חכמים אלה נקראו "גדולי הדור" (פסחים ס"ז, א'; ט. ב').

פרטים מפורטים על החערבותם בענין
ינוים המדייניים, כמו ריבותיהם יהודיה
בן טבאי ושמעון בן שטח, אין לנו
במקורות, אולם מסטור הדברים דלקמן,
וכן ממאמריהם, אפשר להסיק בודאות
שהואר "גדולי הדור" בא להם בשבייל
התפקידם המדיינית-צבורית ולא בשבייל
שהיו "חכמים גדולים" ואדרשין גדו-
לים" (פסחים ע', ב') ואפשר לשמעו
משמעותם דברי אלהים חיים (יומא ל'ה),

אנטונינוס נתיעץ תמיד עם רבי בעניני המדינה, שהיו מסובכים בימים ההם. המשא ומתן ביןיהם היה במשל וחידה, או רק ברמיזות, הוואיל והיו יראים לדבר אפלו בלחש, כי «עוף השמים يولיך את הקול» (עמ' י', ב').

שיחותיהם וויכוחיהם מעניינים מאד ומצינים את הקשר הנפשי שהיתה קיים ביניהם. אנטונינוס היה שולח לרבי בכל יום שקיים מלאים זהב פרוך וחטים על פיהם, והיתה בא מביתו לבית רבי בסתר דרך נקרה, כדי ללמידה אצלו תורה (שם). לפि אחת הדעות, התוצאות של הידי-דות הוזאת הימה, שאנטונינוס הרגיר ומל את עצמו. ורבי אלעזר אומר: אם באין חן גירוי צדק לעתיד-לבא — אנטונינוס בא בראשם (ירוש' מגילה פ"א, הי'א). הודות לכל זה הטה הקיסר חסדו לנשיא ישראל ויחסיו הטובים עם המלכות הביאו טicho את השלום לאומה והביאו ברכה רבתה לעם היושב בציון, בצד ר' האצטער רבי על פטירתו של אנטונינוס ואמר: «נחרפה החבילה» (עמ' שם, שם').

יב) רבי יעקב בר אחא, תנא בדורו של רבי יהודה הנשיא, נקרא גדול הדור (מוריק כ"ב, ב'). מן המספר בגמר (שבט ל"א, ב'), שרבי סימון ורבי אלעזר ישבו, עבר לפניהם רבי יעקב בר אחא, אמר אחדר לחברו: נקם מפני שהוא ירא חטא, אמר השני: נקם מפני מפני כי בר אורין הוא וכיו, יוצא שבזמן פטירת רשביג היה כבר גדול בתורה ובמעשים והוא באמת חברו הגדל של ריבינו הקדוש, אבל בשטח המדיני הקשור לתואר גדול הדור אינו מוכר במפורש אודות תנא זה שום פעילות מדינית. אולם לא

בשمعיה ואבטליון, הוואיל והיה מכיר להם טובת, על שצידדו לטובתו. כי בעת שנלחמו את אנטונינוס ויצר על ירושלים היו שמעיה ואבטליון יועצים לעם למוטר לו את העיר. בן זכר את נבואה שמעיה שנבא עליו כי יעלה לגודלה ועל כן חשב כי דבר ברוח הקדש והיה ירא לנגע בו (יוסטוס: קדמוגיות סט'ו, פ"א).

(ט) רבי יהודה הנשיא, ראש הדור התמיישי לתנאים, נשיא הסנהדרין ומסדר המשנה, נקרא גדול הדור (מוריק כ"ב, ב').

ברור לבב, כי לגבי רבי יהודה הנשיא, שזכה להיות יורשו הרוחני של רבי עקיבא ולהשלים את פועלו בסדר המשנה. מה אין התואר «גדול הדור» ממצה את המצוות המשנית ואת מפעלו הבהיר ששימש מגדור לאומה בכל תפוצותיה לכל הדורות. ואם כי המשנה היא יצירת הכלל וכל הלכה והלכה נקבעה אחרי בירורים וויכוחים ועמידה למנין, הרי חותם אישיותו הגודלה של רבי טbow עליה. אולם לפि הנחתנו תואר זה קשור רק בפעולה מדינית-ציבורית. ובשתח זה היה גדול הדור ופעל גודלות לדورو.

רכות סופר על ידידותו של רבי יהודה הנשיא עם הקיסר אנטונינוס, שהיה ידוע במעסדיו הטהורה ובהגינותיו הנעylim. שניהם היו רעים אהובים ומצאו כי אנטונינוס עשה סעודת לרבי (אסתר רבה פ"א, ג') ונחן לרבי ארץ דשנה ופורייה באристות (ירוש' שבאות פ"ז, א'). גם רבי מצדו כבדו מאד ועשה סעודת לאנטונינוס בשכת והביא לפניו התבשילים של צונן אכל מהם וערב לו וכור (כיד י"א).

ולא על ידיך (ירוש' תרומותה פ"ח, היד, ב"ד צ"ד).

יב) רבי יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני, תוארו בתואר שני גדוּי החדור (חולין צ"ח, א').

רבי יעקב בר אידי, אמורא ארצי ישראלי בדור השני והשלישי ותלמידו של רבי יוחנן, עסק בארץ ישראל בעס-קנות צבוריית-מדינית, תפקיד שנקרא בימי חכמי התלמוד בשם פרנס. ועליו היו מוטלים כל ענייני הציבור הן כפל-פנים והן כלפי חוץ. עליו מסופר בירוש-שלאי, שרבי יעקב בר אידי ורבי יצחק בר נחמן היו פרנסים וכו' (פאה פ"ח, ה"ח). אולם פעולות מדיניות מיוחדות של רבי יעקב בר אידי אינן מוכרכות בשיט. מאידך הרבה רבה פעילותו המדינית של חברו רבי שמואל בר נחמני.

יג) רבי שמואל בר נחמני, אמורא ארצי ישראלי בדור השני והשלישי מגודלי בעליה באגדה בדורו, היה מקורב לרבי יהודה נשיאה והוא הולכים ביחד להתרחץ במרחצאות החמים של טבריה, ומילא עוז לנשיא בעבודתו המדינית אבוריית, כאשר הומן הנשיא אל הקיסר דיוקלטיאנוס, שביקר אז במצרים. רבי שמואל בר נחמני ללוותו. וכך מסופר בירושלמי: דקליטיאנוס היה רועה חזיר רם אצל טבריא, וכיון שהיה מגיע לבית מדרשו של רבי יהודה נשיאה היו התיי נוקות יוצאים ומכים אותו. לאחר ימים נעשה מלך, וישב לו אצל פמיס (עיר ב郢טונ ארכ' ישראל), ושלה כתבים לטבריא. אמר: אני גור גור גורה שייהיו גדולי היהודים באים ועומדים לפני במווצאי שבת. וגזה לשליהו ואמר: לא תתן להם את הכתבים אלא בערב שבת עם חשיכת

ראינו אינו ראייה. יש לציין ששמו של רבי יעקב בר אחא העשיר את התלמוד הירושלמי במאות מאמריהם (ביבלי מווי' כר' רק יותר מעשרה מאמריהם) ואפשר לדלות מקורות אלה חומר רב השיק גם לפעילות מדינית-ציבורית שלו, והוא איל וחוי בדורו של רבי יהודה הנשיא והיה חברו הגדול, ורבי יהודה הלא היה נאלץ לעמוד על המשמר המדייניז-ציבורי של האומה ולא יתכן שלא עמד לעזרתו בעבודה חשובה זו.

יא) רבי יהושע בן לוי, אמורא ארצי ישראלי מפורסם בדור הראשון, נקרא על ידי אליהו בתואר גדול חדור. לפי הנתנו הנזכר מעלה אין הכוונה כאן על גודלו בתורה אלא על טפלו בעניינים מדיניים-צבוריים. על פעולתו המדיינית מסופר בירושלמי: עללא בן קושב נתבע למלכות (נתחייב למלכות ונתחבקש לתפסו), ברת והליך לו ללוד, אצל רבי יהושע בן לוי. באו והקיפו את המדינה ואמרו להם: אם אין אתם מוסרים אותו לנו אנו מחריבים את המדינה. נטפל לו רבי יהושע בן לוי וPsiyo ואמר לו: מوطב שהירג אותו האיש (כלומר אתה לבדק), ולא יירג הציבור על ידו. נתפייס לו, ומסרו להם.

היה אליהו, זכור לטוב, למוד להגלוות אליו, כיון שעשה כך לא נגלה אליו. צם רבי יהושע בן לוי שלשים יום ונגלה אליו, אמר לו: מפני מה בטל מר? אמר לו: וכי חבר אני למסורת (למלשיניהם, שנגרמת למסורת איש למלכות)? אמר לו: ולא משנה עשייתך (שכן הוא הדין, שמוסר רין את היחיד, המתבקש למלכות, כדי להציל את הרבים)? אמר לו: וו משנת חסידים? עשה הדבר על ידי אחרים

רעת, כי דיקליטינוט הרשה להם לאמישך
בעבודת ד' ללא הפרעה ובעת בקоро
בארץ ישראל נתן הוראה: «כל אומיא
ינסכוון בר מן יודאי», בל האומות ינסכו
לעבודה זרה חוץ מן היהודים (ירוש'
ע"ז פ"ה, ה"ב). בהשתדרות מדינית זו
רב חלקו של רבבי שמואל בר נחמני ולכון
נחשב כגדול הדור.

יב') רבי זира, מגדולי חכמי ההלכה
בארץ ישראל בדור השלישי לאמוראים,
וכן רב שמואל בר רב יצחק, אמרה
בדור השלישי, יליד בבל שעלה לארץ
ישראל ונסמך בה להוראה, תוארו על
ידי רבי שמואל בר יהודה, אמרה בבלי
בדור השלישי, בתואר "שני גדולי הדור"
(גיטין כ"ג, ב'). למעשה אינו מוכר שום
דבר מדיני-צבורי על שני הגדולים הללו,
ואפשר להצביע עליהם בעל יוצאים מן
הכלל ממסגרת הנחנתנו הכללית, שהთואר
גדול הדור הוא כתוצאה מעסקות צבוי-
ריה מדינית, ובזה לא תחולש הנחנתנו כלל
וככל, כי כאמור יוצאים מן הכלל מחוקים
את הכלל כולם, עם כל זה נרצה לעצמנו
להעיר, כי אם נתעמק בעולותיהם של
שני האמוראים הללו, אפשר למצוא בין
השיטין ובצורה מסוימת, פעולות מדי-
ניות חשובות בדור ההוא.

רבי זירא התידד מaad עם רבי אבהו,
אמורה ארצי ישראלי בדור השלישי,
שהיה בא-בחו של עם ישראל לפני
המושלים הרומיים. וכשהעביר רבי אבהו
את ישיבת רביAMI לקיסרין, היה שם
רבי זירא אוהבו וידידו ואפשר לקבוע
בודאות שעור לידידו בעבודתו המדינית
לטובת צמו וארצנו.

כן יש לראות בפעולתו האיחודת של
רבי זира בקרב ברינויים, פעליה צבוּ

(כדי שלא יהיה סיפוק בידם להציגו לשם
במוצאי שבת ויתגollow עליהם). ירד רבי
שמעואל בר נחמן לרוחוץ, ראה את רבי
יהודא נשיה שעומד לפניו בבית המדרש
הגדול ופניו חולניות. אמר לו: למה
פניך חולניות. אמר לו: כך וכך שלחו לי
מן המלכות. אמר לו: בוא ורוחץ
שבוראך עשה לך נסים. כשהשכננו למר-
חץ, בא אותו ארווגונטיס (שם שד מאותם
השוכנים בבית המרחץ), משחק ומרקד
לפניהם. בקש רבי יהודה נשיה לגבור
בו, אמר לו רבי שמעואל בר נחמן: רבי
הנה לנו, פעמים שהוא מתרגל על הנשים.
אמר לו: רבך בצרה, אתה עומד ומשחק
ומركד! אמר להם: אכלו ושתו ועשו
שבת טוביה, שאלתיכם עושה לכם נסים,
ואני מעמיד אתכם לפניו המליך במווצאי
שבת.

במוצאי שבת אחר הסדר (אחר שהשלי
לימו סדר קדושת היום), נטלים והעמידים
לפני שער פמיס. באו ואמרו למלך: הרי
הם עומדים לפני השער. אמר: סגרו:
השער. נטלים והעמידם באמצע העיר.
באו ואמרו למלך, אמר: גוזרני שיסיקו
בית מרחץ שבעה ימים ושבעה לילות,
ונכנס ארגונוטיס ומוג לפניהם (ימים
קדרים לצנן את המרחץ) ונכנסו ורחשו
ובאו אצל המלך. אמר להם: בשביל
שאלתיכם עושה לכם נסים — אתם מול-
זלים במלך! אמרו לו: בדיקטיבנוס
רוועה חזירם אנו מזוללים אבל לדיקלי-
טינוס המלך אנו משתעבדים. אמר להם:
אף על פי כן לא חזרלו לא ברומי קטן
ולא בגוליר (עבד מן העבדים הפלחוותים)
קטן, שמא יעלה לגודלה בסופו (ירוש)
תרומות פית, היד; ביר סיג).
פגישה זו הייתה בעלת חשיבות מכ-

הגזירות הקשות של השלטון בקשר לחיי משפחה: והיו הולכין ומשעבדין בהן ואונסין את בנותיהן וגזרו שיהא איסטרטטיזם (שר) בועל תחילה וכו', כוונת מה היו עושים? מטמינות היו. ויתמינו אף בנות ישראל? קול יוצא ומלכותה שמעה ואילין ואילין מחרבבין. מה סימן הייתה להן? (ומה סימן דקה להם שיש כאן שמחה, אחרי שהיו מטמינות?) קול מגروس (ריחסים של גירושות) בעיר, משה שט, משה שם (ירוש' כחות פ"א, גיגיא).

רביינו חננאל מפרש את דברי הגדירה
„אור הנדר בכורור חיל משטה שם משטה
שם“ (טנחדריין ליב, ב’), שהכוונה לסעודה
חתונה (כניגלד לפירוש רש”י). בימי
הגותה היה להן סימן וכל מי שהיה רואה
גרות דולקין באטקופה יודעין שבאותה
חצץ סעודת הכנסת כלה (שם, שם). מזה
אנחנו רואים שהיו משתמשים בסימנים
שוניים. להטוח את הדברים שלא ירגישו
בשם האובייכט.

בר רב יצחק להגדיל את שמחת הנשואין ולעשות הכל כדי לחייב את הכהה על בכعلاה. הגמרא מספרת לנו; בר שמואל בר רב יצחק היה משמה את הכהה ומרקד לפניה בשלשה בדים של הדס, זורק אחד ומתקבל אחד. אמר רבי זירא: הסבא מבישי אותנו, שמולול בכבוד תלמידי חכמים ונוהג קלות לראש עצמו. וכשנפץ טרתו שלוש שעות קולות וברקים בעולם. יצא בת קול ואמרה: מת רב שמואל בר רב יצחק גומל חסד! יצאו למול לו חסד הפסיק עמוד-אש ביןו ובין שאר העם (ומקובלים אלו שאין עמוד-אש מפסיק אלא לאחד בדור או

ר' ית-מדינית מדרגה ראשונה. בגמרה מסופר: בשכנותו של רבי זира היו בריוונים הללו, והיה רבי זира מקרבם כדי שיחזורו בתשובה. הקפידו החכמים, בשם רבי זира אמרו הבריוונים: עד עכשו היה קטינה חרוד שוקים מבקש علينا רחמים, עכשו מי יבקש עליינו רחמים? הרהרו לבם ועשו תשובה (סנהדרין ל"ז, א). ויש להניח בוזדותות, כי הכוונה כאן לבריוונים של קיסריה, שהיו שם הרבה אנשי בילען, וקרובים לשטון, שדעת החכמים לא הייתה נוחה מהם. והקפdet החכמים, הכוונה לחברו רבי אבחו, שהתנגד מלקרבם תחת כנפי השכינה. עליו מסופר: רבי אבחו ורבי שמעון בן לקיש נכנסו לאותה מדינה של קיסרין, אמר לו רבי אבחו לרבי שמעון בן לקיש: מה לנו שנכנסנו למדינה של מהרפים ומגדפים? ירד רבי שמעון בן לקיש מן החמור, נכנס חול ונתן בפיו. אמר לו: זה מהו? אמר לו: אין הקדוש ברוך הוא רוצה למי שאומר דילטוריא על ישראל, שנאמר: (שהשיר א, י) "אל תראוני שאני שחורהות" ואומר (משליל, י): "אל תלשע עבד אל אדוניו" (שהשיר א). שיטתו של רבי זира הוזהה עם שיטת ריש לקיש ויש לה חשיבות מיוחדת מבחינה מדינית-צבוי-רим.

ט"ז) גם רב שמואל בר רב יצחק הצע
טיקן בשטח מסוים שאפשר לראותו
בשטח מדיניות צבורי, והוא: לשמח חתן
וכלה בתקופה שונות יישראל השתדלו
לצמצם את זכויות העם היושב בירושלים
ולהקטין ממספרם על ידי הגבלות מסוימות.
موت בשטח הנושאין והרבי הבלתי
הירושלמי מוסר לנו קטיעי פרטיהם על

ש ל'יח) שלמעה הם הם ה兜רים שנאמרו בפסכת קדושים ל'יב, ב', כדי להטיק מסקנא מסוימת וכן אומר הספרי: וכבר היה ורבו אליעזר ורבו יהושע ורבו זעיר מסובים בבית משה בנו של רבנן גמליאל. מוג רבנן גמליאל כוס לרבי אליעזר ולא רצה לקבל, לרבי יהושע זקיבל, אמר לו רבי אליעזר: מה זה יהושע שאנו מסובים ורבנן גמליאל עומד ומשמש; אמר לו רבי יהושע: הנה לו יושם, אברם נזול העולם שימש למלאכי השורה וככבר שהם ערביים, עובדי עבדות כוכבים, רבנן גמליאל ברבי לא ישמשנו ? וכו'.

מוחה הננו רואים, שהగטרא בקדושים מקורה בספרי הניל ובמקום הכתוב של הספרי: "אברם נזול העולם", כתוב בבבלי נזול הדור, כן הננו מוצאים שטעיה ואבטלוון מזכירים בבבלי (פסחים ס'ו, א'), שהל קרוא אותן נזולי הדור ובירושלמי באותו העניין בעבר פסח שלל להיות נשכחת מזכירים בתורה נזולי הטוים". ומוחה אפשר אולי להסביר שהתagara דורה נזול העולם היא הגדרה ארצית ישראלית ונזול הדור היא הגדרה בבלית ויתכן שטובנה היא גם כן נזול העולם.

הנמה זו חטורה לכארה את הנחותנו הקורנות שהנחנו בקשר להגדות תואר הכבוד נזול הדור, שהכוונה לעסקנות מדינית-צבורית ולא גדולה בתורה. אולם קשה בהחלה לקבל הנחה זו האחרונה, מפאת הקושיה שהקשינו על הכבלי: למה הוא מתאר תנאים ואמוראים שהיו נזולי עולם בתואר נזול הדור, וכן הננו מוצאים שגם תואר בתואר נזולי הדור ובר המער שאיינו תואר מורי.

3. הגמara בפסכת בבא בתרא צ'א א' מספרת לנו: אותו היום שנפטר אברם אבינו מן העולם עמו כל נזולי הדור בשורה ואמרו: אווי לו לעולם שאבר מנתנו וגוי לה לסתינה שאבד קברניתה. הכוונה ברורה, שהמדובר על נזולי המדינה ולא גזולים בתורה.

4. יש להניח, כי היה והארץ נחלה בגורל, והגורל היה בידי הכהן, لكن הקדים את אליעזר הכהן לפני יהושע בירנו.

5. המתירוש'א במקום אומר: כי העם הילך אחרי שטעיה ואבטלוון, היה והכהן הגורל היה עם הארץ, ותלמיד חכם קורם לכahn גורל עם הארץ לכל דבר, כראמרין בסוף הורות:

לשנים בדור). עמוד אש זה היה כדוגמת הדס והיה הצבור אומר: ראו מנהגו של אותו הוקן והזכות שגרמה לו שעמדו לו משישו שעשה עם התדים (פ"מ). אמר רב זира: הוועיל לו שוטו לוזן (שרביטו, כד של הדס), ויש אמורים שטוותו (שמתי נהג כמשתטה), ויש אמורים שיטתו (דרךו ומנהגו) (כתובות י"ג, א'; ירוש' פאה פ"א, ה"א).

ובמקומות אחר מסופר: כשהנפטר נעקרו ארויים בארץ ישראל, הוואיל והיתה לוקחת הדסים ומשמיח את הכללה. יצאתה בתיקול ואמרה: ווי שנפטר רב שמואל בר רב יצחק גומל חסד (ירוש' ע"ג, פ"ג ה"א). עצם הפעולה הנכללת בירושלמי במס' גרת של גמלות חסדים וועל ידה נקרה גומל חסד, מעידה שלא היה דבר פשוט וכל, אלא בכוונה מיוחדת להגדיל ולהרחב את חי המשפחה בארץ ישראל, דבר שהיה קשור באחריות מדינית-צבורית².

הערות:

1. למעשה התואר נזול הדור הוא טהות מאשר החואר נזולי סתום, כי גודול סתום יכול להיות לדורו ולדורות הבאים, ואילו נזול הדור מביל את גודלו רק לאומו הדור בלבד, ולכנן מקומו בסולם התוארים אחרי תלמיד חכם, כי תלמיד חכם יכול להיות גדול בתורה ולא רק לדورو.

וא. כדי לציין שבבבלי (ביב צ'א א') מזכיר: שאיל מלך מחלון וכליון גזולי הדור היו ופרנסי הדור היו, ואילו ברות רבה פ"א ר, הם מזכירים שהיו מנדיי המדינה ופרנסי הדור. וברי המדרש מאשרים את הנחתנו שהtower נזולי הדור הוא תואר מדינית-צבורי.

ב. יש לציין, שהמדובר על אברותם בתורה נזול ההור, נאמר בקשר לרבן גמליאל הנשיא שעמד וכבר את אורחותו, ותחקדו של הנשיא הלא היה תסquit מדינית-צבורי, והמשל דומה בהחלה לנמשל.

ג. ברצוננו כאן להביא דברי הספרי (עקב

בדרך כלל בא תואר זה משותף לשני גדולים יחד, אולם נמצא גם ביחיד אצל אברהם אבינו שנקרא "גדול עולם". כן יש לציין שבתלמוד בבלי לא נמצא תואר זה ומקורו בירושלמי ובמדרשים.

נושאי התואר והטבה:

א) אברהם אבינו נקרא גדול העולם (ספר עקב י"א, י'). ואמנם תואר כבוד זה מצה את אישיותו האוניברסלית של אברהם אבינו.

בן שלוש שנים הכיר אברהם את בוראו (נדירים ל"ב, א') ויסד את האמונה באחדות הבודהה. עד שלא בא אברהם אבינו לעולם, לא היה הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, מלך אלא על השמים בלבד, אבל משבא אברהם לעולם, המליך על השמים ועל הארץ (ספר יש"ג). מיום שברא הקדוש-ברוך-הוא את העולם, לא היה אדם שקרוא להקדוש-ברוך-הוא אדון, עד שבא אברהם וקרוא אדון וכור (ברכות ז, ב'). הוא יצא מהבלי האיצטגניות ומהאמונה במולות השמים והאמין אך בהשם יתברך בלבד.

על ידי דעתיו באחדות הבודהה שlimped את בני דורו, נפקחו עיני שכלם להכיר את בוראם, ולפי דברי חכמיינו הורייד אברהם את השכינה מركיע השמי עלי להחש (ביר י"ט, י"ג) ורבים מעמי הארץ התגינו. אברהם היה מגיר את האנשים ושרה מגירתן את הנשים (שם ל"ט, כ"א). בתבונתו המרובה ובחכמתו הגדולה רכש את לבם של מנהיגי האומות של אותה התקופה, וכל מלכי מורה ומערב היו משכימים לפתחו לשמו דבריו ולימוד לקח מפיו (ביב ט"ג, ב') הויל ורואו אברהם את גדול העולם.

"יקירה היא מפניניס", מכחן גוזל שנכנס לפני ולפניהם.

6. מדברי הגמara (ביב נ"א, ב') האומרת: רבי אבא ורבי אביהו וכל גולי הדור אמרו וכו', יוצא: א) שיכול להיות בדור. הרבה גולי הדור. ב) שרבי אבא ורבי אביהו נשבו גולי הדור. אם כי אין מזקרים בתואר זה בפירוש; ואמן אלה השנים הובלטו מיתר גולי הדור, מעת עסקנותם המדינית-צבורית המיווחות.

רבי אביהו הלא היה מטוטס בדור בא כוחו של עם ישראל לפני המשלים הרומים וידע להגן על עמו ועל תורתו בכבוד ובכשרון. והם שהיו קשישים ממנה וגוזלים ממנה בתורה כיבודו בשל חסיבותו אצל השלטונות (יכמות ס"ה, ב'; סוטה מ', א). גם רבי אבא פעל יותר עם רבי אביהו בשטח העסקנות המדינית-צבורית אחרי שעברת היישוב לקטיריה, אם כי לא נשאו במקורות פריטיםணון (רמו לדברנו ראה כתובות פ"ד, ב').

יש לציין, שהבטוי הניל (ביב נ"א, ב') הוא בטוי יהוי בתלמוד בבלי.

7. ראותה תשומת לב דברי הרמב"ם בהקדתו לספר יד החזקה, האומר: "שכל החכמים ממשה רבינו עליו השלום עד רב אשיה שם ארבעים זורות הם גולי הדורות".

8. בגמרה מוזכר "גולי כהוננה" (פסחים נ"ג, א') ורשי מסביר "שריט שבתת". אולם תואר זה אינו תואר כבוד הויאיל "והיו גוטlein בורוע".

גדולי עולם

הגדרת התואר:

משמעותו כמשמעותו אישים מרכזיים שב-למודיהם ובמפעיהם היו גדולים לא רק בדורות בהם חיו, אלא הם הנם גדולים אוניברסליים, עולמיים כלליים.

התקופה:

בסוף תקופת הבית השני השתמשו בתואר זה וייחסו אותו גם לאישים מתקופות קדומות בתולדות האומה.

בכל מדינה ומדינה ושופט כדי שלא יצטערו לבא אצלו, שנאמר: "והלך מידי שנה בשנה" (ש"א ז', ט"ז), אמר הקדוש ברוך הוא: משה היה יושב במקום אחד לצדון את ישראל,iba אצל לאהל מועד לשמע דבר הבוד; אבל שמו אל שהלך אצל ישראל בעירות ודן אותם, אני הולך ומדבר עמו, לקיים מה שנאמר (משלי ט"ז, י"א): "פלט ומאוני משפט לד'", (שמוריר ט"ז, ד').

ג) דוד מלך ישראל, תואר על ידי חזיל, יחד עם משה רבינו, בתרואר שני גדוילי עולם. וכך אומר המדרש: אין הקדוש ברוך הוא נותן גדולה לאדם עד שבודקתו בדבר קטן ואחריו כן מעלהו לגדולה. הרי לך שני גדוילי עולם שבדקו הקדוש ברוך הוא בדבר קטן, נמצאו נא-מנים והעלון לגדולה. בדק לדוד בצאן ולא נהג אלא בדבר להרחקם מן הגול, שכן אליאב אומר לדוד: «ועל מי נתשת מעט הצאן ההנה בדברך» (שם א יז, כ"א). מלמד שהיה דוד מקיים המשנה «אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל». אמר לו הקדוש ברוך הוא: נמצאת אתה בנאמן בצאן בא ודרעה צאני שנאמר: «מאחר עלות הביאו» (תהלים ע"ח, ע"א). וכן משה הוא אומר: «וינาง את הצאן אחר המדבר» להוציאן מן הגול, ולקחו הקדוש ברוך הוא לרעות ישראל. שנאמר: (שם ע"ז, כ"א), «נחת בצאן עטך ביד משה ואברכו» (שם ר' רב פ"ב ב').

פרטים יתר על דוד המלך בתור גדור עוגם ראה צריך לאבדול הדור.

ד) שמעיה ואבטליון נקרו על ידי תלמידם הילל בתוואר: שני גדולי עולם (ירוש' מסחים פיו, ה'א). ובאמת היו מנהיגים אלו גדולי עולם, שאפשר היה

**מדותיו היקרות של צדקה וחסד, לרחים
על הבריות ולעשות חסד עמהם, מהתו
סניות יקרות לאנושות כולה ובעצמן להבי-
טיח קיום העולם כלו לעולמי עד. ואשר
לעולמנו אנו קבעו חכמנו כלל: »כל
המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרען
של אברהם אבינו« (ביצה ל'ב, ב') גודל
העולם במלא מובן המלאה.¹**

ב) משה רבינו ושמואל הנביא נקראים "גדולי עולם". אמר רבי אבא בר כהנא: קשה הוא הגול ששנני גדולי עולם נזכרו להתוכח עלייו: משה ושמואל. משה אמר: לא חמור אחד מהם נשאתי" (במדבר ט"ז, ט"ו). ושמואל אמר: "הנני ענו ביה וגו' ואшиб לכם" (ילקוט שמעוני ח"ב ביניים).

1) משה רבינו ודאי שהוא "גדול עז"
לפניהם. הוא אב בתורה, אב בחכמתה ובאב
בנבויות (מגילה יי'ג, א'), ותורתה מעידה
עליו: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה
אשר ידעו דבר פנים אל פנים" (דברים
לי'ג, ז').

2) שמואל הנביא זכה להיות שkol
במשה ואהרן שנאמר (תהלים צ"ט, ו')
„משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי
שמי" (במ"ר מ"ה). ועוד יותר מזה שהיה
קדוש-ברוך-הוא היה בא אליו. וכך הנקו
לומדים: בא וראה כמה בין משה ושמי
אל: משה היה נensus ובא אצל הקדוש-
ברוך-הוא לשמע דברו, ואצל שמואל
יהי הקדוש-ברוך-הוא בא. שנאמר:
„ויבא ד' ויתיצב" (שמי"א, ג, י').
למה כך? אמר הקדוש-ברוך-הוא: בדין
ובצדקה אני בא עם האדם; משה היה
יושב ומני שהיה לו דין בא עצמו ונזון;
שנאמר: „וישב משה לשפט את העם"
(שמות י"ח, י"ג), אבל שמואל היה טורה

בלמודו והיה מתחפלל עט גיסו בהלכה ועל כל דבר היה מקשה עשרים וארבע קושיות ועל ידי כך היה ההלכה מתבררת (בימ פ"ד, א'). לא על חנן אמר רבי יוחנן על ריש לקיש, שאם אין ריש לקיש בבית המדרש חסירה לו ידacha (ירוש' הוריות רפ"ג), כי היה באמת כמו יד ימינה. מסופר כי ריש לקיש היה מחור ושונה לחכמים מה שדרש רבי יוחנן אותו היום בישיבה, לפי שריש לקיש חכם גדול היה ולאחר ששמעו כלו מפי הרוב חזר ומכונח בידם (רש"י ב"ק קי"ז, א').

חריפותו של ריש לקיש הפליאה את התלמידים. אמרו: הראה את ריש לקיש בבית המדרש כאילו פוקר הרים וטוחנו זה בוה (סנהדרין כ"ד, א').

כל הש"ס בבבלי וירושלמי, וכן המדרשים, מלאים הלכות וגאנזות מריש לקיש כמו מרבי יוחנן ותרבה פעמים הננו מוצאים בש"ס "רבי יוחנן וריש לקיש דאמרו תרוייהו".

התואר גדוּל נולם ממצה למעשה את גודליהם.

הערות:

ו. גם שלמה המלך חואר על ידי חכמיינו זיל בחואר גדוּל העולם, מסתה גודל חכמו ורוחב בינתו ליתכם מכל האדם" (מיא ה/ייא). וכך הגנו לומדים: אמר רבי יצחק: משני מה לא נתגלו טעמי תורה ? שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדוּל העולם. כתיב: "לא ירבה לו נשיים" (דברים י"ז, י"ז) אמר שלמה: אני ארוכה ולא אسور וכתיב: "ויהי לעת וקנות שלמה נשيو הטו את לבבו" (מיא י"א, ד') וכתיב: "לא ירבה לו סופים" (דברים שם, ט"ז) ואמר שלמה: אני ארוכה ולא אשיב, וכתיב (מיא י, כ"ט) "וחזא מרכבה ממצרים בששי" וגוי (סנהדרין כ"א, ב').

לשםוע מפיהם דברי אלהים חיים (יום ל"ה, ב').

שמעיה ואבטליון, אף שהיו בני גרים, נתعلו למדרגה היותר גבורה בישראל, להיות נשיא ואב בית דין בישראל, בעת מלוך מלך בישראל. כי ימי נשיאותם חלו באמצע הימים הטובים, אשר שלומציון המלכה, אחות שמעון בן שטח, מלכה על ישראל, וזה כשהעצמו אותן על גודליהם בתורה וביראת (פרטים יותר בערך "גדולי הדור").

ה) רבי יוחנן וריש לקיש, גדוּל אמוני ראי ארץישראל בדור השני, נקראו גדוּל נולם. אמר רבי ברכיה: כך דרשו שני גדוּל נולם: רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש (ירוש' ברכות פ"ח, ה"ו; ב"ג, ז').

גדוּל היה רבי יוחנן בתורה. הישיבה בטבריה, שנשודה על ידו, נחתperfטה עד מאד והפכה למרכזו שמסביבו התלכדו טובי הדור בארץ ישראל ובבבל. מן הישיבה תואת הלכת והתפשטה תורה רבי יוחנן בכל העולם היהודי. מאמרייו בהלכה מרובים מאד וממלאים את שני התלמידים, הבבלי והירושלמי, וכמעט שאין סוגיה שלא נזכר בה שם של רבי יוחנן.

מאמרי רבי יוחנן מרובים בירושלמי ובאוריו לשנה מהווים את השילד שלו, ולכון מיחסים הראשונים, וביניהם גם הרמבים, את התלמוד הירושלמי לרבי יוחנן, אף על פי שנשתנים מאות שנה אחרי מותו.

בישיבת רבי יוחנן היה ריש לקיש משנהו, שהיה גם תלמידו וחברו וגם גיסו. רבי שמעון בן לקיש היה חריף